

Honnan fúj a szél?

CSEMNICZKY ZOLTÁN SZOBRÁSZMŰVÉSZ KIÁLLÍTÁSA*

Debreceni Boglárka a Paletta-könyvsorozat 2010-ben megjelent, Csemniczky Zoltán szobrászművész munkáit bemutató kismonográfiájában a kiváló festőművészt, Földi Pétert idézi, aki e szobrász műveit egy néhány soros verssel köszöntötte: „Persze a világ olyan, amilyen, / az élet meg annyi, amennyi, / Csemniczky szobrain meg átfúj a szél.”¹ Aligha lehetne pontosabban, tömörebben és szemléletesebben megfogalmazni e művész alkotásainak lényegét, lényegi jellemzőjét: a szobrokon átfúj a szél. Így máris a probléma sűrűjében vagyunk: a XX. század nyitányán lezajlott avantgardista kezdeményezések előtt ugyanis a szobrokkal szemben a szélnek évszázadokon át semmi esélye sem volt. Ám ekkor egy olyan radikális megújító folyamat kezdődött, amelynek során az alkotók a szobrászat művészeti ágazatának minden elemét felülvizsgálták: a tömegalkotást, a súlyt és a statikát, a felületképzést, a térbeállítást és térszervezést, és mindezekkel összefüggésben az anyagot és a kivitelezés technikai lehetőségeit is, hogy túlléphessenek a hagyományokon, a tradicionális leképezés, az ábrázolás metódusán, a valósághoz, a természethez – hangsúlyosan az emberi természethez, az emberi alakhoz – fűződő egyre inkább unalomba fulladó, megszokott viszonyokon és kapcsolatokon. A szobrászat az újító mesterek tevékenysége nyomán a XX. századi történések során olyannyira átalakult és kitágult, hogy tulajdonképpen megszűnt a korábbi konvenciók szerint szobrászatnak lenni: sok esetben a mű már nem állandósult, nem tárgyiasult, vagy olyan elemeket és effektusokat vont hatókörébe, amelyek megakadályozták a művészeti műágazat, a műfaj és műforma-rendszer régi szabályai szerinti kategorizálást és meghatározást. Ezeknek a törekvéseknek az egyik jelenségeként hivatkozhatunk a drót szobrászati alkalmazására is, amely nemcsak az anyag szokatlan jellege miatt különös plasztikai alkotóelem, hanem természete, tulajdonságai, alakíthatósága és téri megjelenésének egyedi volta miatt is. A drót mint térelem, mint plasztikai mű-összetevő számos európai művész munkásságában felbukkan: hivatkozhatunk Naum Gabo 1920-as években készült térkonstrukcióira, Pablo Picasso 1928-as Apollinaire-emlékművére, vagy Vladimir Tatlin 2015 körül megalkotott sarok-kontrareliefjeinek huzalrendszereire, vagy már a második világháború utáni időkből Alexander Calder drót-portréira és drótfiguráira. A XX. század második felében, utolsó harmadában a magyar művészetben is teret nyer a drótszobrászat: így emlékeztetnünk kell a kiváló mester, Berczeller Rezső dróthálóból alakított kompozícióira, majd később a textilművész T. Doromby Mária elvont munkáira, vagy egy újabb nemzedék képviselőjének, Rabóczky Juditnak dróthuzal-köteg

* Elhangzott 2022. október 13-án, a Szegedi Tudományegyetem Fischer Galériájában, a kiállítás megnyitóján. A tárlat a JGYPK Művészeti Intézete, a SZÖG-ART Művészeti Egyesület és a MTA SZAB Művészeti Szakbizottsága együttműködésével jött létre. Megtekinthető 2022. október 13-tól november 12-ig. A kiállítás kurátora Aranyi Sándor festőművész.

¹ Debreceni Boglárka: *Csemniczky Zoltán*. Budapest, 2010. T-Art Alapítvány. 7.

szobraira. És persze ebben a körben példaadó kezdeményezések alkotójaként jelentkezett, és immár egy életművet épített fel Csemniczky Zoltán, aki szegedi tanulmányait követően Balassagyarmaton letelepedve és ma is ott élve, a múlt század nyolcvanas éveitől, több mint négy évtizede ezen anyag és ezen plasztikai mű-ágazat szobrászaként tevékenykedik. Bár néhány monumentális, megbízásra készült, az állandóság igényével felállított alkotása is megvalósult, munkássága – amelyet számos díj fémjelez, és amelynek alakulását a rendszeresen rendezett önálló tárlatait figyelve követhettük nyomon – elsősorban a kisplasztikaként vagy kiállítási plasztikaként aposztrofált ágazatban bontakozott ki.

Mint az egyik, tíz évvel ezelőtt feljegyzett beszélgetésben megvallotta Csemniczky Zoltán, kezdetben ő is a szobrászat klasszikus anyagaival dolgozott, és amikor a kompozíciók tartószerkezetét, a vázat készítette, akkor munkálta ki a dróttal való alkotás módszerét. „Eredetileg meg kellett csinálni a szobor vázát – mesélte a szobrász –, és a vázra tekint géz bezárta a tömeget, a volumet. A felületen kellett valamilyen ornamentikát, fakturális játékokat létrehozni ahhoz, hogy egy kicsit érdekesebb legyen az egész. Alapesetben a fény-árnyék hatások hozzák létre a plasztikát, de nekem egyszerűen csak érdekesebb volt az, hogy milyen az egésznek a szerkezete. Milyen a szobor, amikor bele lehet látni, amikor a különböző nézetekből az áthatások, a térbeli viszonyok eltérő rendszere működik. Ezekben a szobrokban az üres helyek, a térelemek egymáshoz való viszonya hordoz kifejezőerőt, egyfajta architektúráról van szó. Az építészetre jellemző, hogy az üregek rendszere adja meg egy-egy épület belső karakterét, és itt engem is a térbeliség érdekel...”²

Tehát különleges anyagválasztásával és alkotómódszerével az újító elődök nyomában Csemniczky nemcsak a matériát, hanem a matéria jellegét is megváltoztatta: eljárásával megszüntette a szilárd, zárt szobortömeget, és kompozícióit légiesen könnyedekké, már-már lebegőkké formálta. A mű már nem a térbe illesztett, a térbe illeszkedő súlyos objektum, hanem a tér olyan része, amelyen átáramlik a befogadó, a befoglaló közeg. Ahogy a mű dinamikus alkotórészévé válik a tér, a tér dinamikus alkotórésze lesz a mű: mert eggyé válnak. Kölcsönösen szublimálódnak. Ezáltal a művész egyszersmind kiiktatta a felületet, a pontosan kijelölt, megtestesített szilárd műhatárolóelemet – mert hát teljesen felszámolta a tetet, a szobortestet –, és lényegi alkotórészévé emelte mind a konstrukciót, mind a vázat, valamint a befoglaló kontúrt is. Aligha kell bizonygatnunk, hogy egy ilyen, a tér által átjárt, a befogadói szemrevételezés során szó szerint áttekinthető, szerkezeti funkciót szolgáló és megjelenítő, kifejező szereppel felruházott huzalok által karakterizált kompozíció milyen más, milyen különleges atmoszférát von maga köré és sugároz, mint egy megmintázott, bronzba öntött vagy kőbe faragott alkotás. Még akkor is, ha tárgya ugyanúgy egy-egy portré vagy az emberi alak maga. És emlékeztetnünk kell arra is, hogy a megjelenítést, a kifejezést szolgáló dróthasználat nem egynemű, hanem roppant változatos: lehet szinte grafikai jelleggel a térben szabadon futó, valamilyen kontúrt, körvonalat megrajzoló és kiemelő, lehet nyalábszerűen összefonódó, lehet kibogozhatatlannak tűnő gubancot alkotó, és lehet laza vagy sűrű hálónak fonott vagy szövött, amelynek sűrűségei vagy lazulásai, átmenetei kompozíciós és téri csomópontokat, hangsúlyokat teremtenek. Az átlátható és a rácsszerű vagy hálószerű szoborrészek, a szabadon futó

² Mizser Attila: A tér metamorfózisa. Beszélgetés Csemniczky Zoltán szobrászművésszel. *Palócföld* 2013. 3. sz. 76.

drótszálak hallatlan érzékeny téri rendszerek szervezői: a mű itt valóban minden nézőpontból új és új látványt tár fel, új és új plasztikai kifejezés közvetítője vagy élesztője.

Csemniczky Zoltán drót- vagy huzalszobrászatának azonban mindaddig csupán fizikai tulajdonságait, formai jellemzőit, sajátosságait próbáltuk megrajzolni, s nem szóltunk arról, hogy mivégre e nagy, leleményes, technikai szinten olyannyira elképrázható igyekezet? Ha a tartalmi mozzanatok faggatására vállalkozunk, akkor a művész idézett önvallomására hivatkozva az ürességre és az üresség megragadására, felmutatására hívhatjuk fel koncentráltan a figyelmet: azokra a kijelölt, befoglalt és áthatott üres terekre, amelyeket meghódít, amelyeket közrefog, betölt kompozícióival ez a szobrász. Az ősi félelem, a horror vacui, az üres terektől, az ürességtől való irtózás lehet a rejtett, mélyebb indítéka e különös drótszerkezetek, dróthálók, drótkötegek és drótgubancok alkotta munkák megszületésének. De fogalmazhatunk úgy is, hogy az üres tereket humanizálják, emberi érzelmekkel és gondolatokkal hatják, itatják át, emléket állítanak nagy szellemeknek vagy titokzatos, esetenként ironikus jelenségeket kreálnak vagy tükröztetnek ezek a finom, filigrán, feszült szerkezet-szobrok. Amelyek üresség-küldetésüket maradéktalanul teljesíthetik, mert alkotójuk tudja, hogy honnan fúj az a bizonyos szél.